

ali do razlika u tekstovima moglo je doći jedino zaboravom i variranjem dijelova Kapićeve pjesme objavljene u »Vijencu« (Zagreb 1887, br. 8, 9, 11—14), pa je Kapićev i onaj »specijalan tekst pjesme o Mili Gojsalića« što ga je pjevao Franjo Lozić.

Govoreći o naricaljkama u Poljicima, autor kaže da se taj kraj u toj vrsti »razlikuje od drugih krajeva u Hrvatskoj, gdje su bile u običajima naricaljke, jer se — barem danas — u tim krajevima naricaljke javljaju kao improvizacija, koje su sasvim subjektivne, spontane, često zapanjujući realističke, koje su odraz najintimnijih veza ženske osobe s pokojnikom za kojim plače«. I zatim zaključuje: »Naricaljki toga tipa nisam našao u Poljicima.« Ako bi to imalo značiti da u Poljicima nema improviziranih naricaljki, poput ovih opisanih, onda to nije točno. Upravo je obratno. Naricaljke koje prate mrtvaca od smrti do pogreba spontano naricaju iz bola i tuge za pokojnikom. Stoga se tekst naricaljke može sačuvati samo u memoriji prisutnih i teško ga je reproducirati. U Poljicima se naricaljke rijetko »pripremaju«, ali se postavljaju pri kasnijim posjetima grobu ili crkvi, ili u polju, ili idući putem, kada tužilica »obavješćuje« pokojnika o raznim događajima nastalim poslije njegove smrti.

Pregled narodnog stvaralaštva u Poljicima od 14. stoljeća do naših dana dao je Ante Nazor. O poljičkim brodarima i pomorcima piše Oliver Fio, a o mogućnostima privrednog razvitka Poljica Ivo Petrić.

Ante Nazor

KAJ, časopis za kulturu i prosvjetu, Glavni i odgovorni urednik STJEPAN DRAGANIĆ, Zagreb, god. IV, 1971; god. V, 1972; god. VI, 1973 (br. 1—7).

U »Narodnoj umjetnosti« VIII od 1971. god. dat je prikaz etnografskih sadržaja prvih triju godišta časopisa »Kaj«. Uskoro će ovaj časopis navršiti i šestu godinu izlazenja; iz godine u godinu redaju se brojevi bez zastoja i neizmijenjena lika. Budući da je od prvog prikaza prošlo podosta vremena, uputit ćemo ovdje na one sadržaje koji mogu koristiti etnologu a nalazimo ih u IV, V i djelomično VI godištu.

God. IV, 1971. U dvobroju 3—4, koji se bavi problemima Samobora, javlja se Ivica Sudnik osvrtom na povijest ovoga grada *Sanobor — naš dragi i stari*. U njemu donosi prijevod povelje Bele IV Samoborcima, iz koje se vidi da su Samoborcima sudili starješine mjesta koje su stanovnici sami birali. Tako je Bela IV vjerojatno ozakonio stari običaj biranja mjesnog, odnosno seoskog starješine i njegovo pravo rješavanja sporova među mještanima. U mnogim pravnim dokumentima može etnolog naći potvrdu historijskog kontinuiteta nekih činjenica i otkriti ponešto već zaboravljeno. Iz pravnog spisa koji u istome članku citira I. Sudnik saznajemo da su Samoborci 1774. godine za sjetvu orali 3 puta, kao i to da su pri oranju upotrebljavali šest volova; dalje, Samoborci se tuže da je sijeno loše i da otavu ne mogu kositi. Saznajemo također da su sijali ječam, pšenicu, raž i zob, a nije im nedostajalo ni vina. Na kraju ovog broja posvećenog Samoboru dani su i neki odlomci iz

poznatog djela Milana Langa *Samobor. Narodni život i običaji*, preuzeti iz »Zbornika za narodni život i običaje Južnih Slavena«, knj. XVI, sv. 2.

Broj 5 istoga godišta (IV) posvećen je Baltazaru Adamu Krčeliću. U njemu, među ostalim, Josip Adamček pod naslovom *Stari Brdovec* piše o društvenim i ekonomskim odnosima u ovoj župi u razdoblju od XVI do XVIII st. Prikaz četvrtselišta i uređenja seoske općine sa sucem na čelu doprinosi objašnjenju tradicionalnog seoskog uređenja i funkcije seoskog starješine.

Nekoliko članaka kojih građa može biti korisna etnolozima nalazi se u broju 6. U ovom broju objavljeni su prilozi koji se odnose na Sesevsko prigorie. Metod Hrg je pod naslovom *Hoće nas z lepem bičem kaštigati*, prema prijepisu koji se nalazi u Kaptolskom arhivu, objavio tužbu seljaka s popisom tereta što su ih iznijeli god. 1608. navodeći obaveze koje su morali ispunjavati. U ovom dokumentu vidljivo je mnogo toga iz života ondašnjeg seljaka. — Iz *Male panorame sesevske prošlosti* Mirka Petrovića saznajemo o običajima priženjivanja pridošlica Zagoraca u sesevske obitelji bez muškog potomka. — Franjo Šatović se javlja u ovom broju s nekoliko priloga. U članku *Sesevsko prigorie* daje opis kraja i položaja pojedinih sela; za etnologa su zanimljivi usput zabilježeni detalji, kao opis torbe i drvene kuće. Od istog suradnika u ovom broju nalazimo i tri stranice *Narodnih poslovica* i detaljan opis »čaranja« protiv uroka pod naslovom *Pregovori*. Ovi *Pregovori* su posebno vrijedan materijal zbog svoje potpunosti. Ovu vrstu narodnog blaga može sabrati samo domaći čovjek, odnosno čovjek kojega mještani dobro poznaju i imaju u njega posebno povjerenje, jer rijetki su oni kojima se otkrivaju tajne narodne medicine ovoga tipa i narodno vjerovanje uopće. Dalje slijede prikazi istog autora: *Kaj nemina govori*, tj. o govoru životinja, i *Sega po malo z Cerske fare (Priče, šale i žive istine, Narodne zagonetke (pozgoneti) i pitalice, Brojalice i dečje pesmice i Coprije kaj ludi veruju)*. Svi ti prilozi odaju marljivog sabirača, čovjeka koji je s ljubavlju bilježio narodno blago svoga kraja. — Treba istaći nekoliko lijepih fotografija seoskih kuća i klijeti u ovom broju.

U br. 7. Vinko Žganec govori o svome radu na prikupljanju narodnih pjesama: *Zapisi narodnih pjesama iz Zeline i okolice*, a ujedno daje i mali izbor pjesama sabranih u tome kraju. U istom broju Franjo Petak donosi običaje vinogradara pod naslovom *Stare šege vinogradara iz Prigorja*, dok je Mirko Nikolić priredio priču o narodnim nadimcima *Lisica i Vidra tužiju Jazveca Zajcu a Vuk im cedulje nosi* prema knjižici Stjepka Debeljaka *Nadimci u okolici Sv. Ivana Zeline na Zelini*, izdanoj 1912. god.

U br. 12 nalazi se članak Vesne Čulinović-Konstantinović *Zima u podravskim selima u »stara dobra vremena«*, u kojemu autorica daje prikaz svadbenih običaja u selima Torčec i Drnje prema rukopisima Slave Kovač koji se čuvaju u Odboru za narodni život i običaje Jugoslavenske akademije u Zagrebu. Objavljivanjem ovog priloga upoznata je i naša šira javnost s jednim malim dijelom rukopisnog blaga koji se čuva u arhivu JAZU.

God. V, 1972. Priloge za br. 5, koji je sav posvećen folkloru, odnosno etnografiji kajkavskih krajeva, napisali su suradnici Instituta za narodnu umjetnost, Etnološkog zavoda JAZU i Etnografskog muzeja u Zagrebu. Maja Bošković-Stulli u članku *Kajkavske pripovijetke i predaje* piše o tome kako su se u kajkavskoj usmenoj tradiciji udomaćili srednjovjekovni i kasniji sižei

poznati iz raznih evropskih zbornika, odnosno kako su domaće priče i priče našle mjesta u pučkim tiskanim izdanjima. Slijedeći primjere za prvi i drugi slučaj, moramo zajedno s autoricom članka zaključiti kako je doista teško odrediti granicu između usmene i pisane tradicije. Dalje nalazimo u istom članku kratku i preglednu povijest prikupljanja kajkavskih narodnih pripovijedaka. Na idućim stranicama objavljen je mali izbor *Narodnih pripovijesti u Varaždinu i okolici* iz zbirke Matije Kračmanova Valjavca. O prvom javljanju hrvatske kajkavske narodne pjesme polovicom XVII st. i o bilježenju narodnih pjesama do najnovijih dana, sve do izvrsnih zbirki Vinka Žganca, obavještava Olinko Delorško u članku *Neki vidovi hrvatske kajkavske usmene poezije*. U istom članku daje autor i prikaz nekih pjesama. Stariji slojevi narodne muzike veoma dobro se čuvaju u napjevima običajnih pjesama, o tome piše Jerko Bezić u članku *Staro i novo u napjevima običajnih kajkavskih pjesama*. Autor analizira i uspoređuje pjevanje jedne stare svadbene pjesme u stare i mlade generacije u Humu kraj G. Stubice i tri zapisa stare jurjaške pjesme iz Turopolja zabilježene godine 1921, 1940. i 1965. U ovom broju javlja se još Nikola Bonifačić Rožin, koji *Predajom o mlinu na Krapini* nastoji priče o sastanku Matije Gupca s Gregorićem locirati uz stari, ne tako davno porušeni mlin na Krapini. Zorica Rajković u članku *Tripud na leto bedak* daje iscrpan prikaz običaja na Božić, Poklade i Uskrs u kraju između Medvednice i Krapine; u drugome dijelu ovog prikaza nalaze se zapazanja o sukobu novog i starog na spomenute dane. *Putositnice iz Hrvatskog zagorja* Divne Zečević upoznaju nas s događajima i susretima pri obilasku Hrvatskog zagorja i uz njih vezanim autoričinim razmišljanjima.

Vesna Čulinović-Konstantinović piše *U povodu jubileja prof. Marijane Gušić* o radu slavljence. Članovi Etnološkog zavoda JAZU javljaju se radovima o Međimurju. Marijana Gušić u članku *Praslavenska baština u Međimurju* daje prikaz nekih starih slavenskih elemenata koji su se tu sačuvali i koji zajedno s geografskim osobinama čine Međimurje zasebnom cjelinom. Mirko Marković dijeli Međimurje prema strukturi naselja u gornje, srednje i donje u članku *Kroz međimurska naselja*, donoseći osnovne karakteristike starijih i novijih sela u Međimurju. Vesna Čulinović-Konstantinović upoznaje nas s osnovnim karakteristikama nekadašnje zadružne obitelji: *Međimurska porodica nekada i sada*. Autorica slijedi promjene u obiteljskom životu od polovine prošlog do polovine našeg stoljeća, kada taj proces uglavnom završava. Zorica Šimunović pod naslovom *U spomen međimurskoj hiži* piše o stanoj tradicionalnoj međimurskoj kući, njezinim prostorijama, pokrivanju krova šopom kao i o utjecaju novog na stari tradicionalni način gradnje. Katica Benc-Bošković izborom fotografija i prikazom *Neki pokladni običaji i drvene maske u Međimurju* predstavila nam je tipove maski i njihove uloge na Poklade u Međimurju.

U dvobroju 7—8 Lelja Dobronić određuje smještaj nekadašnjih sela koja danas ulaze u uže područje grada Zagreba u članku *Nekadašnja sela i zaseoci uz Zagreb*. Prema podacima iz starih dokumenata o broju stanovnika i broju kuća prikazuje njihov razvoj, a donosi i niz fotografija sačuvane seljačke arhitekture u ovim dijelovima grada. Bilo bi dobro kada bi ovaj članak potakao i etnologe da slijede i saberu među potomcima nekadašnjih stanovnika ovih sela preostala sjećanja i stare tradicije. Velika je šteta što Muzej grada Zagreba nema zaposlenog etnologa koji bi sistematski sabirao preostalu

etnografsku građu s ovog područja grada i evidentirao život sela koja danas ulaze u područje grada i iz dana u dan se sve više urbaniziraju.

God. VI, 1973. Ladislav Šaban u broju 1—2 tumači naziv mjesta Igrišće. Ovaj naziv u članku *Zagonetno selo Igrišće* dovodi u vezu s kraljevskim naseljima glazbenika iz vremena Arpadovića.

Broj 6 izlazi »Čakavskom saboru u čast«. U članku *Bugarenje sjeverne Istre* Slavko Zlatić se kratko osvrće na istraživanja istarske narodne muzike, analizira stih i jezik bugarenja te njegov muzički izraz. U istom broju javljaju se i Alojz Čargonja radom *Pjesništvo, nošnja, običaji, pjesme, poslovice i mudre izreke bužetske Cićarije*. Pored kratkog opisa čičke nošnje nalazimo pribilježeno vjerovanje u more, vještice, mrak, vukodlake, krsnike i vjerovanje u duše mrtvih koje se zbog nekog grijeha moraju vraćati na zemlje. Dalje donosi nekoliko naricaljki a od običaja prporuše, paljenje badnjaka, šišano kumstvo; osvrće se na biranje bračnog druga i neke detalje svadbenih i pokladnih običaja. Prikaz završava malim izborom narodne poezije.

U broju 7 nalazi se rad Nikole Bonifačića Rožina *Legenda o kralju Matijašu*, u kojoj se govori o tome kako kralj Matijaš sjedi kraj kamenog stola oko kojeg mu se ovijja brada. Kada se brada kralja Matijaša dovoljno puta obvijje oko stola, kralj Matijaš će se vratiti na zemlju i donijeti pravdu. Ovaj motiv je raširen i po susjednoj Sloveniji, gdje je glavno lice Matijaš Korvin, dok se u Hrvatskom zagorju, prema autorovu tumačenju, taj motiv odnosi na Matiju Gupca.

Već u ranijem prikazu prvih godišta »Kaja« bile su spomenute crtice Verice Jačmenice iz života sela. I u nekim brojevima 1971. i 1972. god. javlja se tu i tamo ova suradnica odličnim prilozima. U njezinim radovima nema etnografske građe, ali zato daje sliku života na zagorskom selu. Događaje i zbivanja opisuje živo i s ljubavlju, situacije, ljudi i njihova djelovanja su tako stvarni te se čini da se radnja događa pred nama. Tko želi upoznati Hrvatsko zagorje i njegove ljude, neka pročita priloge ove autorice: u broju 11 i 12 od 1971. i broju 1 od 1972. *Naši vatrogasci* i dalje u 1972. u broju 4 *Mata*, u broju 6 *Krava* i u broju 12 *Ženski posli*.

Vlasta Domaćinović